

40

Timo Miettinen:

SODANKYLÄN PORTTIPÄHDÄN VUOMINIEMEN

kaivauskertomus v. 1969

Esipuhe

Keväällä 1969 sai allekirjoittanut Muinaistieteelliseltä toimikunnalta tehtäväkseen suorittaa veljensä Pekka Miettisen kanssa Sodankylän Porttipahdan allasalueella kaivauksia niillä asuinpaikoilla, jotka P. ja P. Miettisen v:n 1967 inventoinnissa olivat osoittautuneet lupaavimmiksi. Kohteet jakautuivat siten, että allekirjoittanut vastasi Vuominiemessä kaivauksesta, Pekka Miettinen Miehenkosken ja Vaulonsuvannon.

Vuominiemessä työ suoritettiin 30.7 - 9.8.69. Kaivausapulaisina olivat Pekka Miettisen lisäksi Porttipahdan allasalueen viimeiset uljaat asukkaat ent. poromies Väinö Ukkola ja hänen poikansa Erkki. Naisellista työpanosta edusti merkonomi Raija Hänninen New Yorkista.

Asuinpaikalla tutkittiin kaikkiaan 188 m² koeojat mukaanluettuina. Pinta-alan laajuus johtuu osaksi siitä, ettei erillisiä kaivauskerroksia käytetty lainkaan. Tähän päädyttiin kahdesta syystä. Kulttuurikerros oli kaivausalue I:llä varsin ohut, ja osa kaivausalueesta oli kevättulvien paljaaksi huuhtomaa kivikkoa, osa nähtävästi samojen tulvien kasaamaa hiekkaa. Myös kiire vaikutti asiaan: määräajan puitteissa oli tutkittava mahdollisimman suuri alue että laaja asuinpaikka olisi tullut edes auttavasti tutkituksi. Kuitenkin olisi syytä tutkia asuinpaikkaa myös kerrosmenetelmällä siksi, että kävisi ilmi onko eri syvyyksistä löydetyillä kvartseilla mahdollisesti tilastollisesti merkitseviä eroja. Tästä syystä ja myös siinä toivossa, että löytyisi ajoittavaa keramiikkaa tai esineitä, olisi paikallaan jatkaa asuinpaikan tutkimista vielä kesällä 1970 ennen vedehpiman nostamista.

Lopuksi kiitokset avusta Kemijoki Oy:lle ja sen edustajalle ekonomi Ovaskalle, joka järjesti käyttöömme erinomaisen jokiveneen.

Helsingissä 23.3.70

Teuvo Miettinen

Pitäjä: Sodankylä
 Paikka: Vuominiemi
 Omistaja: Kemijoki Oy

Löydöt: KM 18005:1-381
 KM 17478:1-27 (inv. v.1967)

Taloudellinen kartta 3723
 Allaskartta 8
 Valokuvat 1-9
 Filmit 35199-35207
 Karttaliitteet 1-3

Ks. myös T. ja P. Miettisen inv. kert. v:lta 1967

Asuinpaikan sijainti ja maaston kuvaus

Vuominiemi sijaitsee Sodankylän Porttipahdan allasalueen eteläpäässä Kitisen länsirannalla, n.4 km allaspadosta pohjoiseen, jokea ylöspäin. Pieni Lohijoki laskee idästä Vuominiemen itärannan kohdalle Kitiseen. Koilliseen työntyvä niemi on muodostunut siten, että joki tekee paikalla jyrkän mutkan - Vuominiementä vastapäätä on mahtava kaareva rantatörmä, mella (joka on tosin tällä hetkellä jo viety suurelta osalta patohiekaksi). Vuominiemen kärjen kohdalla on koski, joka jatkuu niemen itäreunalla harreja maikkuvana nivana.

Vuominiemen itäreunalla Lohijoen suuta vastapäätä on n.260 m:n pituinen, pohjois-eteläsuuntainen suora ranta-alue, jossa loivan rantatörmän päällä n.2 m:n korkeudella on tasainen. Alueen pohjoispää, Vuominiemen kärki on ryteikköistä, matalaa, sen länsipuolella on loivasti kohoavaa mäntykangasta, ja eteläpäässä on metsäinen kumpare, (ts. näin oli ennen allashakkuita.) Vuominiemen kärkialue on niin matala, että kevättulvat ja -jäät kulkevat Väinö Ukkolan mukaan sen yli ja peittävät myös niemen itäsivun alleen joskus metrin, parinkin verran.

Niemen itäreunaa on tasoittanut entisestäänkin se, että se on raivattu toistakymmentä vuotta sitten allashakkuiden yhteydessä purkulanssiksi. Alueelta on työnnetty raivaustekijällä kiviä, kantoja, turvetta ja hiekkaa valliksi alueen länsireunalle. Osaksi näyttää paikalla olevan alkupe-

räinen, tulvien huuhtoma maan pinta. Tasoitettun alueen keskimääräinen leveys on n.30 m. (kuva 1, yleiskartta, liite 1).

Kaivaus

Kaivauskohdat määriteltiin suurimmaksi osaksi v:n 67 inventointilöytöjen perusteella. Kaivaus aloitettiin silloisesta kvartsien päällytöalueestä (löytöalue 4), josta poimittiin tuolloin talteen n.5·25 m:n alueelta 398 kvartsi-iskosta, 10 kvartsikaavinta ja 2 -teelmää (KM 17478:15-26) (kuva 2, yleiskartta, liite 1). Paikka sijaitsee suunnilleen avoimen ranta-alueen keskivälillä, siis n.130 m sekä pohjoiseen että etelään, jossa loivasti kaartuva ranta työntyy pisimmälle jokeen. (V:n 67 inventointikartalla on ko. paikka merkitty liian pohjoiseen, mikä johtunee siitä, että matkat mitattiin väsyneillä askelilla sadesäällä).

Paikalle oli jäänyt vielä melkoisesti kvartseja aivan rannassa sijaitsevaan paljaaksi huuhtoutuneeseen kivikkoon. Paikalle avattiin 15 2·2 m:n tuutua, ruudut C2, D1-5, E1-5 ja F1-4 (kaivausalue I). Kaivausalueen alaraja oli n.5 m:n päässä rannasta ja se yhdistettiin rantapajukon läpi vesirajaan metrin levyisellä koeojalla A2 ja B2. Tämän kaivausalueen yläpuolella, tasaiselle osaksi turpeen ja heinikon peittämälle alueelle avattiin samalla suorakaiteen muotoinen 10 ruudun koekaivaus. (ks. valok. 2-3, karttaliitteet 1-2). Kaivausalueen pinta-alaksi tuli täten 124 m².

Tämän jälkeen siirryttiin ranta-alueen eteläpäähän, josta v.67 oli löytynyt n.10 m rannasta törmän taitteesta avoinasta hiekasta kvartsi-kaavin ja 22 -iskosta (KM 17478:1-2) (löytöalue 1 v.67). Sinne avattiin vierekkäin koeojat A ja B, jotka osoittautuivat koko paikan mielenkiintoisimmiksi ja jouduttiin siksi laajentamaan niin, että koeoja A:n kohdalla kaivettiin 7 ruudun alue ja B:n kohdalla 12 ruudun (kaivausalue II) (ks. valok. 4-9, karttaliitteet 1, 3). Pinta-alaksi tuli 76 m².

Koeoja A:ksi avattiin ensin 102 m kaivausalue I:n peruslinjasta etelään kohtisuoraan rantaa vasten 5 metrin levyistä ruutua E, F, G ja I53. Koska se osottautui syvemmälle mentäessä löytörikkaaksi laajennettiin sitä pohjoiseen päin metrin verran niin että siitä tuli 2 m:n levyinen ruuturivi, joka jäi siis numeroiden 52 ja 53 väliin. Sen alapäähän, pohjoispuolelle avattiin vielä ruutu niin että kaivetun alueen pinta-alaksi tuli 24 m².

Koeoja A:ta kaivettaessa todettiin ainoan löytömateriaalin kvartsian löytyvän tietyltä syvyydeltä melkein kautta linjan ja olevan suurin piir-

tein samanlaisia. Näin ollen, ja koska oli kiire ja yritettiin päästä mahdollisimman suureen neliömäärään keramiikan löytymisen toivossa, ei myöskään myöhemminkään käytetty kerrostekniikkaa. Tämä oli ehkä virhe, sillä on mahdollista että eri syvyyksistä löytyneissä kvartseissa on kuitenkin joitakin havaittavissa olevia, tilastollisesti merkitseviä eroja. Tosin kvartsit, jotka poimittiin koeoja B:n alapään kohdalta avoimessa pintahiekasta, tarjoavat tiettyssä määrin mahdollisuuden em. vertailuun.

Sitten kaivettiin koeoja A:sta 8 m etelään 50 cm:n levyinen, avoimen ranta-alueen reunassa olevaan hiekkavalliin ulottuva koeoja B, jonka alapäähän avattiin 10 ruudun alue; niiden yhteinen pinta-ala oli siis 48 m^2 .

Viimeiseksi avattiin 38 m peruslinjasta kaivausalue II:llä pohjoiseen 15 m:n pituinen metrin levyinen koeoja C, joka ulottui rannasta tasaisen ranta-alueen keskelle.

Koko kaivetun alueen yhteinen pinta-ala on 188 m^2 koeojat mukaanluetuina.

Löydöt, niiden koostumus ja kulttuurikerrokset

Koko kaivausalueelta löytyi melkein yksinomaan kvartseja, iskoksia, ytimiä ja kaapimia. Vain muutama palaneen luun siru löytyi kaivausalue II:lta.

Kaivausalue I oli, kuten edellä mainittiin, osaksi paikoin ruohottuneen tulvahiekan peitossa, osaksi paljaaksi huuhtoutunutta kivikkoa. (ks. karttaliite 2, valok. 2). Ruohotuksen alla oli hiekkaa, joka oli väriltään paikoin punaruskeaa, paikoin kellertävää. Sen paksuus kaivausalueen yläpäässä oli n. 15 cm, alapäässä n. 20-30 cm. Hiekka oli löydetön, suurinpiirtein. Sen alla oli keskimäärin n. 10 cm paksu, runsaasti pieniä pyöreähköjä ja päänkokoisiakin kiviä sisältävä kellanharmaa hiekkakerros. Tässä kerroksessa olivat kvartsit. Sen alla muuttui hiekka kovemmaksi, vielä kivisemmäksi ja löydöt loppuivat. Em. hiekkakerrosta voi siis pitää jonkinlaisena kulttuurikerroksena; samantapainen vertikaali stratigrafia ilmeni myös niissä kaivausalueen osissa, joissa huuhtoutunut kivikko oli näkyvissä.

Horisontaalisesta stratigrafiasyistä voi todeta sen, että kvartisien päälöytöalue oli kooltaan n. 6-8 m ja keskimäärin n. 8 m rannasta ja se sijoit-

tui suunnilleen kaivausalue I:n keskelle. Sen pohjoispuolella vähenivät kvartsit melkoisesti, eikä sitä olisi kannalttanut kaivaakaan järeämmäksi ja tiheämmäksi muuttuvan kivikon vuoksi. Kaivausalueen itäpuolella rantaan päin mentäessä muuttui hiekka löydöttömäksi tulvahiekaksi. Etelässä jatkui kvartsien löytöalue heikkona kivikossa. Lännessä loppui löytöalue jyrkästi karkeampaan kivikkoon. Kaivausalue I:n suurin löytötiheys oli ruudussa E2 olevan tasapintaisen kiven ympärillä, joka oli kvartseja valkoisenaan. (ks. valok. 3). Kivessä itsessään ei ollut mitään merkkejä työstämisestä. (Väinö Ukkolan vakaamielipide asiasta oli se, että "tuossa ovat äijät istuneet ja kiviä särkeneet".)

Kaivausalue II osoittautui Vuomineimen mielenkiintoisimmaksi ja löydöiltään monipuolisimmaksi alueeksi. Pinnalta käsin ei asiaa arvannut, sillä siinä oli kvartseja aika vähän. Alaspäin mentäessä oli turpeen alla ensin törmän reunalla n.6 m:n matkalla punaruskeaa hiekkaa n.5-25 cm:n kerros, joka oli melkein löydötön (ks. profiili, karttapiirros 3). Sen alta vaaleanruskeasta hiekkakerroksesta alkoi löytyä runsaasti kvartseja. Tämä hiekkakerros ulottui rannasta n.6 m törmää ylös, sen suurin paksuus oli keuhkella n.60 cm. Tätä voi pitää paljon selvemmin kuin kaivausalue I:n löytökerrosta jonkinlaisena kulttuurikerroksena. Sen alla oli harmaankeltaista, juomuista hiekkaa, joka ulottui n.10 m rannasta törmän päälle, törmän päällä aina n.120 cm:n syvyyteen. Tämä kerros päättyi koeojan yläpäässä ohueen kovempaan rautaoksidipitoiseen hiekkakerrokseen, alapäässä vaaleanharmaaseen. Näiden alla oli karkea moreenisora. Edellä selostettu kerrostuneisuus muuttui törmän juurella epämääräisemmäksi, hiekkakerrokset kokonaisuudessaan ohuemmiksi. Koeoja A:n pohjoisseinämästä, kun se oli pohjaan saakka kaivettu, piirrettiin profiili (karttaliite 3). Rantatörmä kaivausalue II:n kohdalla oli siis huomattavasti jyrkempi kuin kaivausalue I:n kohdalla - voi kuvitella, että edelliseen oli kasautunut hiekkaa, jälkimmäisestä huuhtoutunut.

Edellä selostettu stratigrafia esiintyi suunnilleen samankaltaisena koko kaivausalue II:llä. Kulttuurikerros ilmeni melko selvästi ja löydöt keskittyivät suurin piirtein siihen. Siellä täällä oli muutama kvartsi maan pinnalla ja turpeen alaisessa punaruskeassa hiekkassa. Ko. hiekan punaruskea väri, jota esiintyi monin paikoin myös muilla Kitisen ranta-alueilla, johtuneen joen mukanaan tuomista mineraaleista, tai rautaoksidista.

Löytöjen horisontaalisen stratigrafian kohdalla ilmeni, että kulttuurikerros, löytöalue supistui selvästi rantaa kohti koeoja B:n alueella -

A:n kohdalla se oli leveämpi. Koeoja A:n alapään kohdalla näytti kulttuurikerros jatkuvan vahvana pohjoiseen päin, samoin koeoja B:n alaosan kohdalla etelään.

Kaivausalue I:n yläpuolelle tehty 10 ruudun koekaivaus jäi täysin löydöttömäksi. Viimeiseksi tutkittu koeoja C jäi myös löydöttömäksi. C:n ja kaivausalue I:n väliltä löytyi vain muutama kvartsi-iskos maanpinnalta. Löytöalue loppui siis melko tarkkaan pohjoiseen mentäessä kaivausalue I:een.

Koko kaivetulta alueelta löytyi kaikkiaan 4125 kvarsti-iskosta (miinus maan pinnalta kaivausalueitten ulkopuolelta poimitut kvartsit), 269 kvartsiydintä ja 40 kvartsikaavinta. Muut löydöt olivat 5 palaneen luun palasta.

Kaivausalue I:n ja II:n välillä oli mielenkiintoisia eroja löytöjen koostumuksessa. I:ltä löytyi huomattavasti enemmän iskoksia 3469 kpl. mutta ne olivat keskimäärin melkoisesti pienempiä kuin II:n iskokset. Ytimiä oli I:n kvartsien joukossa suhteellisesti vähemmän 166 kpl. 1. n.7 % kvartseista, II:n ytimiä oli 103 kpl., niiden prosentuaalinen suhde kvartseihin oli siis n.17. (Löytöjä luetteloitaessa käytetty F. Miettisen Porttipahdan Miehenkosken kaivauskertomuksessa selostamia periaatteita; ks. tätä.)

Kaivausalue II:n löydöt olivat hiukan monipuolisemmat kuin I:n. II:n kvartsien joukossa oli 18 vuorikristalli-iskosta ja 3 samasta materiaalista tehtyä ydintä. II:lta saatiin taljeen em. 7 palaneen luun sirua.

V:n 67 inventoinnissa luulimme löytäneemme kaivausalue I:ltä 2 hieman hiillistä kohtaa hiekasta, mutta ne olivat niin pienet ja epämääräiset ettei niitä enää löytynyt; voi olla että ne olivat vain äskeisiä kalamiesten nuotionpohjia, tulvanhuuhtomia.

Asuinpaikan ajoitus

Kaivauksien tuloksissa ei ilmennyt mitään varsinaisesti ajoittavia tekijöitä: kivilajiesineet ja keramiikka jäivät löytymättä. Kvartsimuodot eivät ole karakteristisia ajoittavassa mielessä; huomiota herättävin piirre on ytimien runsaus. Mitä ajoittavaa merkitystä sillä ja kvartsien muodolla mahdollisesti on, ei ole tutkimuksen nykyvaiheessa todettavissa.

Geologista tietäkään tuskin saa ajoitusapua. Maaperän kerrostuneisuus, joka ilmeni selvästi etenkin kaivausalue II:ssa, kelvannee tuskin kronologian pohjaksi. Rantatörmä on varmaan muodostunut osaksi tulvien poishuuhtomista ja taas uudelleen kasaamista heikkakerroksista. Jonkinlaista

kronologiaa törmän kerrästuneisuudessa kuitenkin on siitä päätellen, että kvartsit olivat enimmäkseen tiettyssä melko yhden mukaisessa kerroksessa. Näin ollen voisi asuinpaikasta, lähinnä kaivausalue II:sta kairatun pystysuoran maanäytteen geologisella analyysillä olla merkitystä.

Kaivausalue I:llä ja II:lla voi olla ikäeroa siitä päätellen, että niiden löytöjen välillä on sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista eroa, kuten em. luvuista ilmenee.

Vertailtaessa Vuominiemen kvartseja muihin Porttipahdan alueen kvartseihin (7 löytöpaikkaa, ks. v:n 67 inv. kert.) voi todeta vain, että ne ovat suurinpiirtein samanlaisia. Porttipahdan "toiseksi mielenkiintoisin" asuinpaikka, Miehenkoski, muistutti monessa suhteessa Vuominiemä (ks. P. Miettisen kaiv. kertomusta).

Vuominiemen asuinpaikan ajoituksesta ei voitane sanoa muuta kuin että se saattaa palautua aina vanhimpiin postglasiaalisiin aikoihin mutta voi olla suhteellisen nuorikin, mikä mahdollisuus tuntuu edellistä todennäköisemmältä.

T. Miettinen kuv. kert.v. 1969
Sodankylä, Porttipahda
VUOMINIEMI

Valok. 1

Filmi 35199

Yleiskuva kaivausalueesta, asuinpaikasta. Taka-alalla veneen kohdalla kaivausalue I, etualalla oikealla kaivausalue II.

Kuvan taustalla Kitisen mutkan suuri mella, ns. "Lohimella". Sen oikealla puolella Lohijoen suu. Vasemmalla pillarin kasaamaa valliä. Kuva otettu etelästä.

Valok. 2

Filmi 35200

Kaivausalue I:n tutkimus alullaan Vaarituskojen oikealla puolella kaivausalue I:n kivikkoa.

Miisiä kaivajat seisovat, siinä on 10 nruuden suorakaiteen muotoinen koekaivaus. Kuva lounaasta.

Valok. 3

Filmi 35201

Kaivausalue I:ssä nruudussa E2 sijaitseva kivi, jonka ympärillä erittäin tiheä kvartsihiintymä. Kivessä ei ollut mitään työsten jälkiä. Hiukan kiviyyys havainnollistuu selvästi.

T. Miettinen kivi. koot. v. 1969
Sodankylä, Porrtipahita
VUOMINIEMI

Valok. 4

Filmi 35202

Kooja A:n kaivaus käynnissä
kaivausalue II:lla. Puolinnuta
153 edessä avattuna, G 53
kokonaan.

Kuva lounaasta.

Valok. 5

Filmi 35203

Kooja A:n alapään pohjoispuo-
lelle avataan ruutua.

Kuva luoteesta.

Valok. 6

Filmi 35204

Edellinen tilanne rannasta päin
nähtynä.

T. Miettinen käiv. kert. v. 1967
Sodankylä, Porttipatita
VUOMINIEMI

Valok. 7

Filmi 35205

Kocaja A:n pohjoisseinää.
Kvartsi sijaitsee luonteenomai-
sasti päällimmäisen punaruskean
hiekkakerroksen alla.
Kuva etelästä

Valok. 8

Filmi 35206

Kocaja A:n pohjoisseinää ruu-
dussa F53.
Päällimmäisessä ohut kerros puna-
ruskeaa hiekkaa. Sen alla vaaleanrus-
kea hiekkakerros, "kulttuurikerros", ja
alareunassa on kvartsi-iskoksesta.
Kvartsien alla harmaanvalkoinen
juomainen hiekkä, joka muuttuu
syvemmällä pohjaksi (ortopro-
titti).
Kuva etelästä.

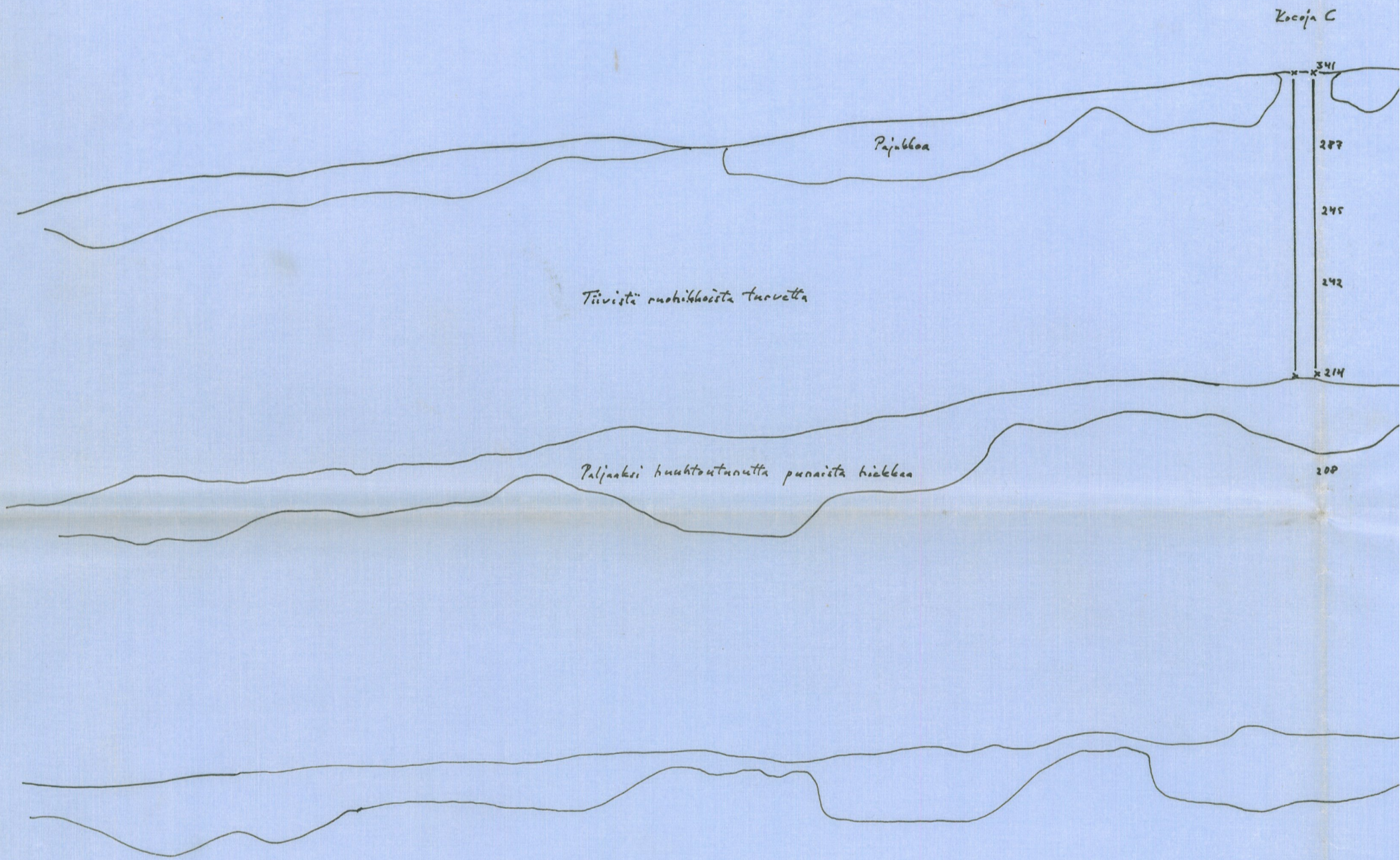

Valok. 9

Filmi 35207

Kocaja B ja sen alapäähen avattu
10 ruudun laajuinen alue.
Kuva idästä.

T. Miettinen kaiv.kert. 1969

Sodankylä, Porttipakita

VUOMINIEMI

Yleiskartta

1:250

1mm = 25cm

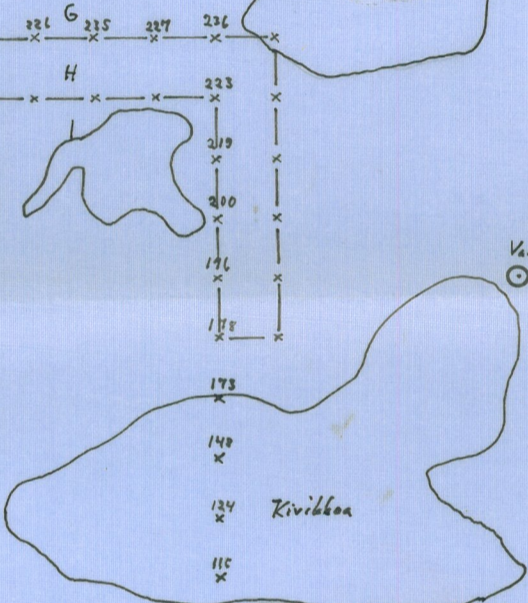
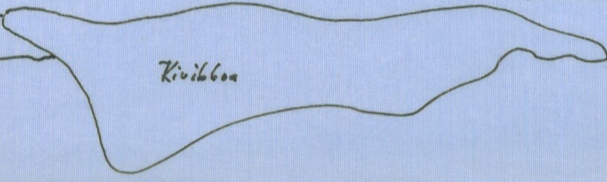
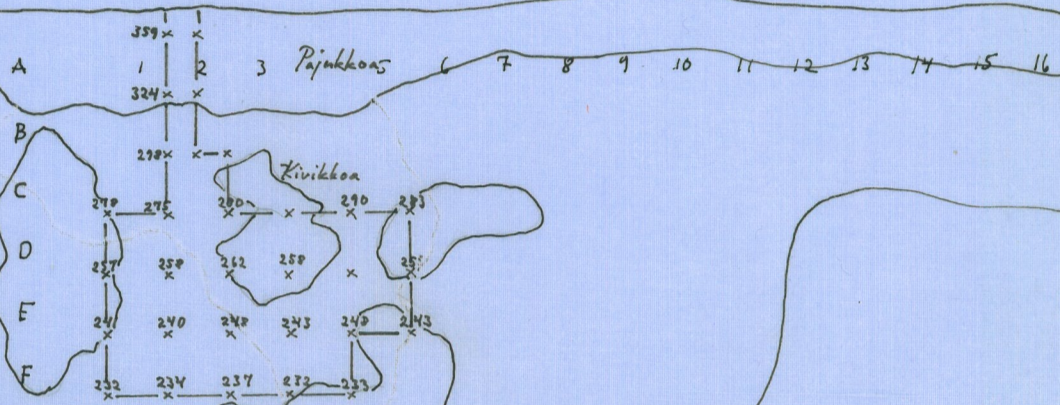
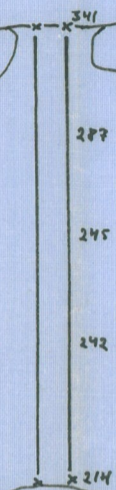

KITINEN

Kaivausalue I

Kojoja C

Vaatuskoja

Caterpillarin työntämä hiekkavallia, jossa juurakkoja, kantajia, kiviä

Miintyhaanqäta

16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

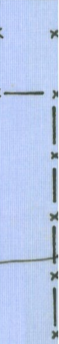
Kaaja

Kivikko

Paljasta hiekkaa

Kiintopiste
□ ul. 120

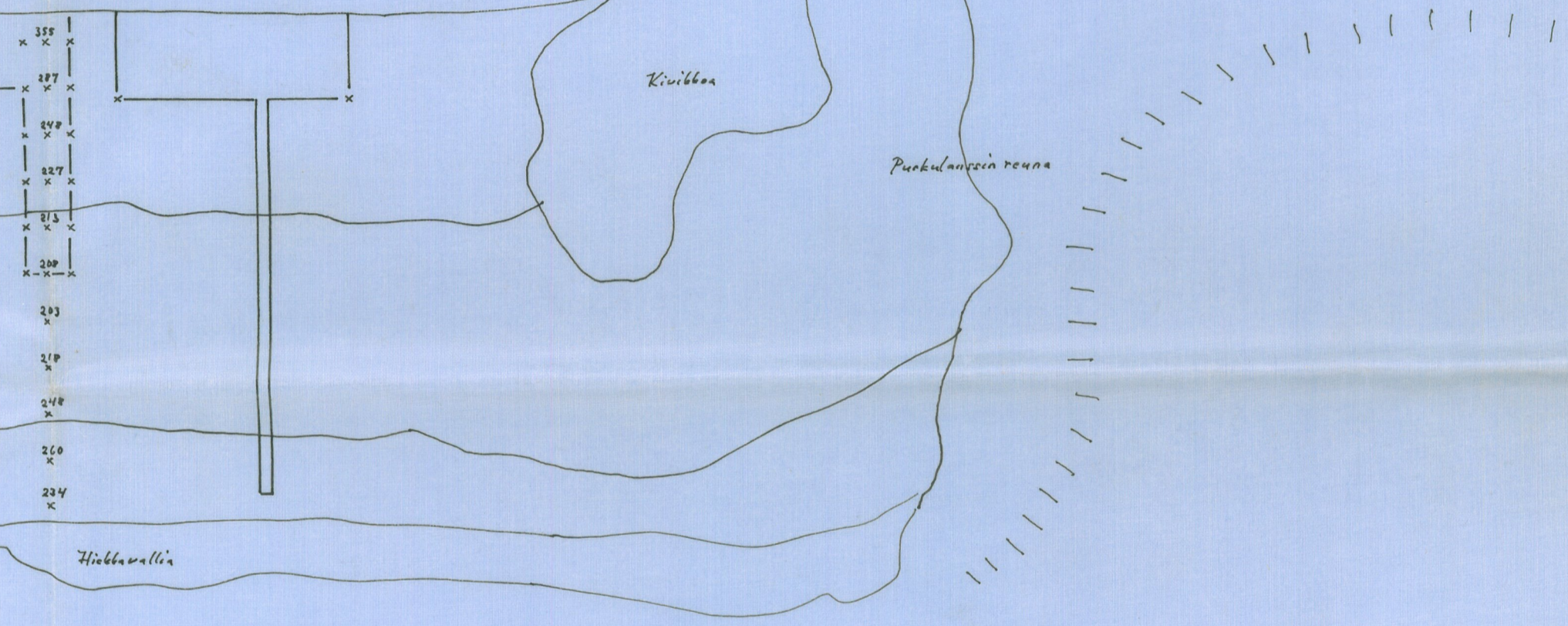
Joen määntyä kanto

52 53 54 55 56 57 58 59 60

Kojo A
Kocoj B
Kaivausalue II

Kitinen $\rightarrow$

Liite 2

T. Miettinen kauk.kert. 1969

Sodankylä, Porttipahka

VUOMINIEMI

Kaivausalue I, kvartsien esiintyminen

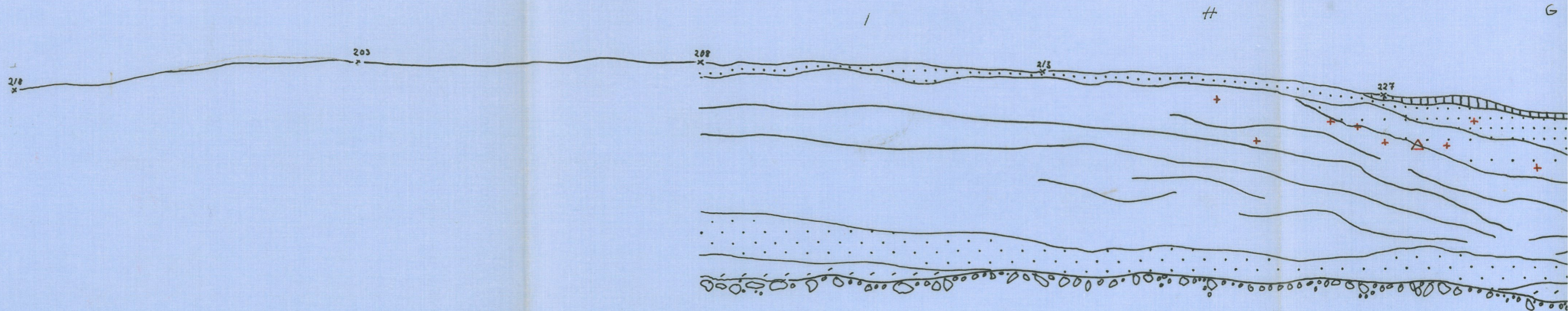
1:50

1mm = 5cm

+ kvartsi-iskokosa, rytiniä, -kaupimia

T. Miettinen kair.kert. 1967

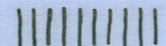

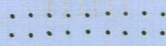

Sodankylä, Pöyttäpatita

VUOMINIEMI

Profiili kooja A:sta

1:25

1mm = 2,5cm

	turvetta		kvartsi-iskos
	punaruskeaa hiekkaa		kvartsi-kiviä
	vaaleanruskeaa hiekkaa		
	harmaankeltaista hiekkaa, jossa juomuja		
	ruskeaa hiekkaa		
	vaaleanharmaa hiekkaa		
	sora		

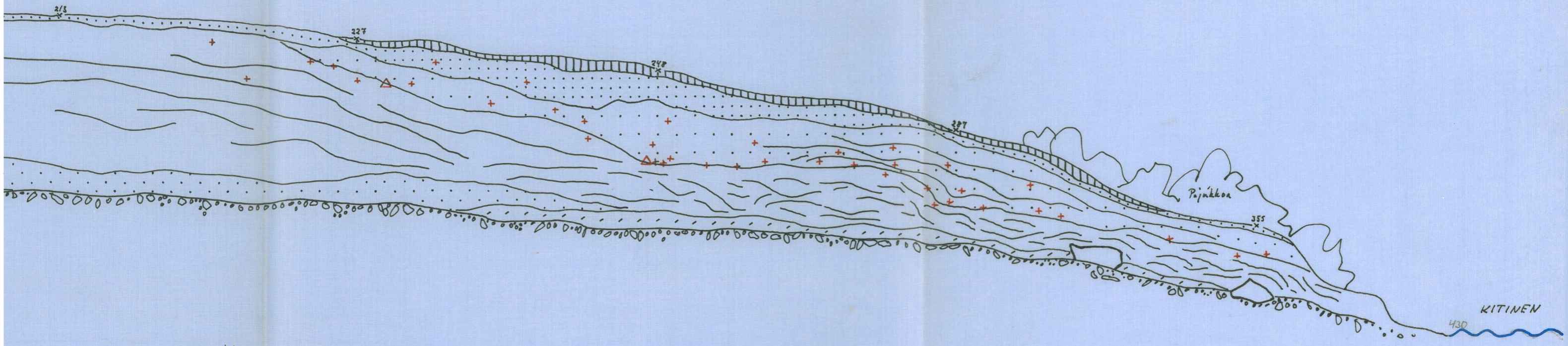

H

G

F

E

- + kvartsi-iskos
- △ kvartsikavio

... jossa juomuja